

Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları

Geliş Tarihi: 25/02/2020

Kabul Tarihi:25/06/2020

Makale Türü:Araştırma Makalesi

Atf Bilgisi: Yavaş, Halil; “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket:1381 Köylü İsyanları”
Ortaçağ Araştırmaları Dergisi, C.3, S.1, Haziran 2020, ss. 11-21.

Halil YAVAŞ *

Öz

İngiltere’de Yüzyıl Savaşlarının artan maliyetini karşılamak için 1377 ile 1381 yılları arasında üç kez “baş vergisi” toplanmıştı. Bu vergiler, zaten iyice zor durumda olan halkı bezdirmişti. Nitekim son vergi kararından sonra 1381’in Mayıs ayının sonunda Essex kontluğuna gelmiş olan vergi memurlarına köylüler direndi. Akabinde isyan hemen İngiltere’nin güneyine yayıldı. Wat Tyler ile John Ball’ın liderliğinde organize bir yapıya bürünen isyancılar Londra’ya gittiler. Şehri dört gün boyunca işgal altında tuttular. İsyancılar o zamana kadar kayda değer bir saldırıda bulunmamışlardı. Londra’ya geldikten sonra ise soylular ve üst düzey kilise görevlilerine karşı acımasız şiddet olayları sergilediler. Çünkü isyancıların hedefinde bu iki sınıf vardı. Onlar, John Wycliffe’in de sıkça dile getirdiği üzere her türlü dini ve sosyal unvanların kaldırılmasını istiyorlardı. Londra’da kral ile yaptıkları görüşmelerde de özgürlük ve eşitlik merkezli bu taleplerini dile getirmişlerdi. O an için zor durumda kalan Kral Richard, köylülerin taleplerini kabul etmek zorunda kaldı. Sonrasında toparlanan kraliyet askerleri isyancıları dağıttı ve ileri gelenlerini de sert bir şekilde cezalandırdı. İngiltere’nin sosyal yapısını sorgulamaya yönelik ortaya çıkan bu hareket ülke tarihinin en büyük isyanları arasında yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Wat Tyler, John Ball, John Wycliffe, Kent, Essex

A Revolutionary Movement in the Late Medieval England: Peasant Revolts 1381

Abstract

In England, "poll tax" was collected three times between 1377 - 1381 to cover the increasing cost of The Hundred Years' War. But these taxes tired up the people who were already in a difficult situation. As a matter of fact, the peasants resisted the tax officers who came to the Essex county at the end of May 1381 after the last tax decision. Subsequently, the rebellion spread immediately to the south of England. The rebels, who took an organized structure under the leadership of Wat Tyler and John Ball, went to London. They occupied the city for four days. The rebels had not carried out any notable attacks until then. But after arriving in London, they exhibited brutal violence against nobles and high-level church officials. Because these two classes were at the target of the rebels. They wanted the abolition of all religious and social titles, as John Wycliffe frequently voiced. In their meetings with the king in London, they expressed these demands centered on freedom and equality. King Richard II, who was in a difficult situation for that moment, had to accept the demands of the peasants. But the royal soldiers who had rallied later, dispersed the rebels and harshly punished their leaders. This movement, which emerged to question the social structure of England, has been among the biggest revolts in the country's history.

Keywords: Wat Tyler, John Ball, John Wycliffe, Kent, Essex.

Giriş

Avrupa’da 1348’de başlayan veba salgını sonrasında yaşanan nüfus kaybına bağlı olarak ortaya çıkan büyük iş gücü eksikliğinden dolayı işçi ücretlerinde aşırı bir artış yaşandı. Bunun üzerine Kral

* Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Orcid No: 0000-0001-5642-0141, e-mail: halil.yavas@yahoo.com

III. Edward, 1349'da ücretlerin salgından önceki seviyesine yani 1346'daki fiyatlara çekilmesini emretti. Bu da kalıcı bir çözüm olmayınca arazi sahipleri parlamento üzerindeki nüfuzlarını kullanarak 1351'de çıkarılan bir kanun ile (İşçi Kanunu) işçi ücretlerinin artırılması yasaklandı. Ayrıca köylülerin mevcut efendilerinin büyük çiftliklerini terk etmesini yasakladı. Bu karar halkı zorunlu bir şekilde düşük ücrette çalışmaya zorlamaktaydı ki bu da ciddi huzursuzluklara sebep olmaktaydı.¹ Nitekim işçi fazla ücret talep ettiğinde senyör bu yasayı öne sürmekteydi. Bunun üzerine işçi kaçıp başka topraklara gidiyordu. Bu sarsıntı orta düzeyde senyörleri etkilerken büyük baronlar çok daha güçlenmişti. Halkta bu yasaya karşı küçük çapta itirazlar olsa da o dönem için kayda değer bir direniş yaşanmadı.²

Halkın sorunu sadece bu yasa değildi. Bir adada yaşıyor olsalar da Yüzyıl Savaşları'nın olumsuz neticeleri onları derinden etkilemekteydi. Özellikle 1370'ler İngiltere için iyi geçmemişti. Akitanya elden gitmiş, sonuç alınamayan uzun ve masraflı seferlere çıkılmış, en kötüsü de Fransız gemileri İngiliz sahillerine saldırılar düzenleyip durmuştu. Bu saldırılar karşısında İngiliz hükümeti gerekli önlemleri almakta yetersizdi.³ Öyle ki bu dönemde yaşanan olumsuzlukların sebebi olarak görülen savaştan dolayı İngiltere'de William Swynderby gibi Wycliffe sempatizanı din adamları devam etmekte olan savaşı tenkit etmekteydiler. Benzer şekilde Fransa'da sarayda krala yakın isimlerden biri olan Philippe de Mézières bu sorunları dile getirmekteydi.⁴

Bu durumdan da anlaşılacağı üzere ortam sosyal bir patlama için oldukça müsaitti. Bu hareketlenmenin alt yapısını John Wycliffe oluşturmuştu. 1330'lu yıllarda Yorkshire'da dünyaya gelen Wycliff Anglo-Saxon kökenli bir ailedendir. Oxford Üniversitesi'nde matematik ve doğa bilimleri okumuş ancak onun asıl hedefi Hıristiyan ilahiyatı ve felsefesi olmuştur. 1384 de Lutterworth'de ölmüştür.⁵ Dönemin yazarlarından Thomas Walsingham, *Chronica Maiora* isimli eserinde John Wycliffe'ten şu şekilde bahseder: "Oxford Üniversitesi'nde, kuzeyden gelme, ilahiyat doktoru Üstat John Wycliffe adında birisi dikkat çekmeye başladı. Sapkın ve oldukça saçma düşüncelerini aleni bir şekilde yaymaya çalışıyordu. Bu iddialarıyla kilisenin mevcut düzenini sarsmaktaydı. Ona göre Roma kilisesi diğer kiliselerin başı olmadığı gibi onlardan bir farkı da yoktu. Aynı şekilde Roma'daki papa da herhangi bir papazdan daha yetkili değildi."⁶

Wycliffe, yozlaşmış olan hiyerarşik kiliseyi eleştirerek eski saflığına dönmesi için elindeki malların alınmasını gerektiğini düşünüyordu. Hareket giderek güçlenmekteydi. Şehirliler, tüccarlar, toprak sahipleri ve hatta alt kademe din adamları arasında yayılıyordu. Kraliyet ailesinden bazı şövalyeler ve Avam Kamarası'nda bazı üyeler de hareketi destekledi.⁷ Sonradan Lollardlar⁸ diye bilinen bu hareket, ilginçtir ki köylü ayaklanmasında sarayı yağmalanan Gauntlu John tarafından da korunuyordu. Nitekim bunun sayesinde Wycliffe, 1377'deki yargılanmasında çok ağır bir ceza almaktan

¹ Geoege Macaulay Teevelyans, *England in the Age of Wycliffite*, Longmans, Green, And Co., London, 1899, s. 187; Giovanni Vitolo, "Köylü İsyanları", *Ortaçağ 3 Şatolar, Tüccarlar, Şairler*, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), Alfa, İstanbul, 2010, s. 85.

² Aşar Timuçin, *Düşünce Tarihi I*, 7. Baskı, Bulut Yayınları, İstanbul, 2010, s. 391; John A. Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, Greenwood Press, London, 2006, s. 248; Allmand, *The Hundred Years War*, s. 247.

³ Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, s. 35.

⁴ Christopher Allmand, *The Hundred Years War*, Cambridge University Press, Cambridge, 1988, 35.

⁵ Tarık Tolga Gümüş, "Erken İngiliz Reformasyonu ve Lollard Hareketi", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 12, sayı XXXIX, Nisan 2019, s. 531.

⁶ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, David Prest (Trans.), The Boydell Press, Woodbridge, 2005, s. 29-31.

⁷ Mehmet Esgin, *Hristiyanlıkta Engizisyon Mahkemeleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1998, s. 183.

⁸ Wycliffe'in ölümünden sonra onun takipçileri "Lollardlar" ismiyle anılmışlardır. Bu ismin sessizce şarkı söylemek anlamındaki "lull" ya da işsiz güçsüz, aylakça gezmek anlamındaki "loll" sözcüklerinden türediği ileri sürülmüştür. Bu grubun üyeleri genellikle Oxford Üniversitesi'nden çıkmış akademik tabanlı kişilerdi. Wycliffe'ten sonra onun görüşlerini daha geniş kitlelere ulaştırmışlardır. Bkz. Çetin Ünal, Banu, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2019, s. 88.

kurtulmuştu. Onun, kralın İngiltere'deki Roma Katolik kilisesine bağlı kurumlar üzerinde egemen olması gerektiği düşüncesinin bunda katkısı olabilir.⁹ Aslında Wycliffe'in fikirleri yeni değildi. Languedoc'taki Katharlar,¹⁰ Valdocular¹¹ ve Pastoureaux¹² isyanında dile getirilen talepler benzer içeriklere sahipti.¹³ O, diğerlerinden farklı olarak 1380'den itibaren kiliseye yönelik eleştirilerini ana dili olan İngilizce yayınlamaktaydı. Bu sayede sıradan insanlar da Wycliff tarafından öne sürülen 'yozlaşmışlığı' öğrendiler. Wycliff bununla da kalmadı. Bundan bir yıl sonra da İncil'i Latince'den İngilizce'ye çevirdi.¹⁴

Wycliffe'in öncülüğünü yaptığı bu düşüncelerin harekete geçirilmesi ise biri laik diğeri din adamı sınıfından olmak üzere iki isim tarafından gerçekleştirilmiştir. Laik kimliğe sahip olan isim, baş vergilerinin ve köylüler üzerindeki feodal angaryaların kaldırılmasını talep eden Wat Tyler idi. Tyler'ın yaygın olarak Kentli olduğu iddia edilse de Essexliler de onun kendi memleketlerinden olduğunu ifade etmektedirler. Kentli olduğuyula ilgili iddianın temelinde onun isyana Maidstone'dan başlaması yer almaktadır.¹⁵ Froissart da onun bir kiremit ustası olduğunu söylemekle birlikte ilginçtir ki Kentli bir soylu olma ihtimali de vardır.¹⁶ Bu arada birçok yerde ismi zikredilen Jack Straw ile Wat Tyler'ın aynı kişi olduğunu ileri sürenler vardır. Wat Tyler ile alakalı, William Wallace'ın I. Edward'a karşı başkaldırısını anlatan hikâyeleri anımsatan bir öykü vardır. Bu öyküde, Tyler'ın kızına vergi tahsildarlarından birinin tacizde bulunduğu iddia edilmektedir.¹⁷

Dini kimlikte olan isimse "Kentli deli papaz" diye de bilinen John Ball idi. O, 1360'lardan itibaren Yorkshire'dan Essex'e değin köy ve şehirleri dolaşarak, insanların eşit olduğu, kilisenin elindeki arazilere el konup topraksız köylülere dağıtılması gerektiği gibi fikirleri halka anlatmaktaydı. Ayrıca bu düşüncelerini şifreli olarak yazdığı mektuplar aracılığıyla da çok daha uzaklara ulaştırmaya çalışıyordu. Bu aykırı düşüncelerinden dolayı defaatle hapse girmişti.¹⁸

Dönemin kronik yazarlarından Jean Froissart onunla ilgili şu bilgileri nakleder: "Pazar ayininden sonra cemaat kiliseden çıkarken çevresine bir kalabalık toplar ve onlara şöyle derdi: 'Ey insanlar! Her şey için müşterek karar alınana kadar, efendi ile serf arasındaki fark kalkacağı zamana dek İngiltere'nin durumu düzelmez. Neden bize efendilik ediyorlar veya neden biz bunu hak ettik? Hangi hakla bizi köleleştiriyorlar? Hepimiz aynı anne-babadan yani Adem ve Havva'dan geldiğimize göre, nasıl oluyor da bizden daha iyi efendi olduklarını iddia edebiliyorlar. Onlar kadifeler, ipekler ve

⁹ Gümüş, Tarık Tolga, "Erken İngiliz Reformasyonu ve Lollard Hareketi", s. 532.

¹⁰ Katharlar XII. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar varlık göstermiş heretik bir inançtır. Aragon'dan Flanders'e, Napoli'den Languedoc'a kadar Katharlar'a rastlamak mümkündür. En çok varlık gösterdikleri bölge Fransa'nın güneyinde Languedoc'tur. Heretik bir grup olmalarının yanı sıra sosyal olarak eşitlikçi bir anlayışa sahip olmalarıyla da tanınırları. Bkz. Sean Martin, *Katharlar*, Barış Baysal (çev.), Kalkedon yay. İstanbul, 2009, s. 21.

¹¹ Valdo adında Lyonlu zengin bir tüccar tarafından ortaya atılmış ve mütevazı yaşamı esas alan bir Hristiyan tarikatıdır. Bu kişi bütün malını mülkünü dağıtmış, yoksul bir hayat sürmüş ve ruhban sınıfının lüks yaşamını ayıplamıştı. Onun, "Lyon yoksulları" diye adlandırılan çömezleri de benzer bir yaşamı takip etmişlerdi. Charles Seignobos, *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, Samih Tiryakioğlu (çev), Varlık Yayınları, İstanbul 1960, s.164.

¹² Pastoureaux isyanı çobanların ve kırsal kesim insanların bir hareketi olarak başlamıştır. 1320'de kıtlıkların ardından kırsal bölgelerdeki fakirlerin yaşam koşullarının daha da kötüleşmesi sonrasında çoğunlukla çobanların oluşturduğu gruplar harekete geçmişlerdi. 'Pastoureaux' olarak isimlendirilen Papalık tarafından inançları gereği heretik olarak kabul edilen bu grup üzerine bir haçlı seferi düzenlenmiştir. Bkz. Kutsi Kahveci, "Ortaçağın Kültürel Bunalım Döneminde Mistik Bir Düşünür", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 55, Aralık 2015, s. 86.

¹³ Susan Wise Bauer, *Rönesans Dünyası*, Mehmet Morali (çev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 638.

¹⁴ Gümüş, Tarık Tolga, "Erken İngiliz Reformasyonu ve Lollard Hareketi", s. 533.

¹⁵ Juliet Barket, *England Arise*, Little, Brown Book Group, London, 2014, s. 214.

¹⁶ Froissart, *The Chronicles*, John Bouchier & Lord Berners (Trans.), Macmillan and Co., London, 1904, s. 252.

¹⁷ J. S. Hamilton, *The Plantagenets*, Continuum, London, 2010, s. 185.

¹⁸ Mark O'Brien, *When Adam Delved and Eve Span*, Bookmarks Publications, London, 2016, s. 34; Jean Gimpel, *Ortaçağda Endüstri Devrimi*, 6. Baskı, TÜBİTAK, Ankara, 2004, s. 210; Hamilton, *The Plantagenets*, s. 185.

kürkler giyiyorlar ama biz yalnızca basit kumaş giyiyoruz. Onlar şaraba, baharata ve iyi ekmeklere sahip, biz ise çavdar ekmeğine ve içmek için sadece suya sahibiz. Onlar güzel evlerinde otururlarken, biz ise tarlalarda yağmur ve rüzgâr demeden zorluklar içinde çalışıyoruz. Onlar o refahlarını işçilerin emekleri sayesinde elde ettiler. Biz onların hizmetçisiyiz. Onlara hizmet etmez isek dövülürüz. Şikâyet edecek veya bizi duyacak kimsemiz yok. Krala gidelim. O gençtir. Ona sefil hayatımızı anlatalım. Eğer bize kızarsa o zaman kurallara uygun şekilde ve ya başka türlü hep birlikte çareyi kendimiz bulacağız.’ John Ball’ın bu anlattıklarını duyan Canterbury başpiskoposu onu Maidstone’da iki üç ay kadar hapiste tuttu.”¹⁹

Walsingham, Wat Tyler ve John Ball’ın dışında da bazı isyancı liderlerden söz etmektedir. Bunlar John Kirkby, Alan Threder, Thomas Scot, Robert Westbourne, John Starling ve Ralph Rudge’dır.²⁰

İsyanı tetikleyen olay Yüzyıl Savaşları’nın masraflarını karşılamak için poll-tax denen baş vergisi toplanması kararıdır. İlki 1377’de toplanan bu vergide zengin fakir ayrımı yapmadan 14 yaşından büyük herkesten eşit ama adaletsiz bir şekilde 1 groat yani yaklaşık bir keçi değerinde para alındı.²¹ Bununla yetinmeyen hükümet Nisan 1379’da Buckingham kontu Woodstocklu Thomas’ın önerisiyle Fransa’da uygulanan chevauchee²² denilen yağmacılık eylemlerine fon sağlamak için yeniden baş vergisi toplanması kararı aldı. Bu kez alınacak olan vergi gelir durumuna göre belirlenmişti. Örneğin şövalye veya kolluk görevlileri 5 groat, maaşlı papazlar ise 3 groat ödeyeceklerdi. Ayrıca yaş alt limiti de 16’ya yükseltildi.²³

12 Aralık 1380’e gelindiğinde, üçüncü kez baş vergisi istendi. Üstelik bu defa rakam üç katına çıkarıldı ve yine adaletsiz bir şekilde 15 yaşından büyük herkesten 3 groat alınması planlandı. Yani köylüler, Lancaster dükü Gauntlu John ya da Londra belediye başkanı William Walworth ile aynı miktarı ödeyeceklerdi.²⁴

1381 baharında verginin toplanmasına başlandığında, vergi tahsildarları garip bir şey fark ettiler. 1377’den bu yana kayda değer bir felaket yaşanmamış olmasına karşın tarım işçisi veya çoban sayısı 500.000 civarında eksilmişti. Örneğin Kent kontluğu 56.557’den 43.838’e; Somerset 54.604’ten 30.384’e; Devon 45.635’ten 20.656’ya düşmüştü. Ülke genelinde ise 1.355.201’den 896.481’e inmişti ki bu çok büyük bir rakamdı.²⁵ Tabi ki durum gerçekte öyle değildi. Bu, bir vergi kaçırma şekli veya kimilerine göre pasif direnişti.

Bu gelişmeler üzerine hükümet, söz konusu “ortadan kaybolan köylüleri” bulmak üzere, tutuklama ve cezalandırma yetkisine de sahip özel soruşturma memurları görevlendirmeye karar verdi. John de Bampton’ın başkanlığındaki (Thomas Bampton) bu soruşturma memurları 31 Mayıs 1381’de Essex kontluğunun Brentwood kasabasına da geldi lakin kasaba sakinleri onları silahlı bir şekilde karşıladılar. Memur John de Bampton direnen köylülerin tutuklanmasını emredince, köylüler onu ve diğer memurları zorla Brentwood’dan attılar. Olaylar artık çığırından çıkmaya başlamış ve bütün Essex kontluğuna yayılmıştı. Köylüler özgürlük ve efendileriyle eşit bir yaşam istemekteydiler.²⁶

İsyan derhal İngiltere’nin güneyine yayıldı. Kuzeyindeki gelişmelerden haberdar olan Kent kontluğundaki köyler ve kasabalar 1-5 Haziran’da Essex ile benzer talepleri dile getirmeye başladılar.

¹⁹ Froissart, *The Chronicles*, s. 251.

²⁰ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 148.

²¹ Hamilton, *The Plantagenets*, s. 185.

²² İngilizlerin Yüzyıl Savaşları sırasında 1355’ten sonra yaklaşık kırk yıl boyunca Fransa’da yaptıkları yıldırma saldırılarına denir. Asıl amacı düşmanın moral bozmak ve halkın vergi ödeme gücünü kırarak ekonomik olarak çökertmekti. Yani başlıca hedefleri ordular değil, halktı. Bunlara ilaveten halkta oluşacak huzursuzluk ve güvenlik kaygısı sayesinde Fransa kralının yönetebilirliğini yok etmeyi amaçlamışlardı. Bkz. Geoffrey Parker, *Cambridge Savaş Tarihi*, Fusun Tayanç ve Tunç Tayanç (çev.), İş Bankası Yay., İstanbul, 2014, s. 98.

²³ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 81; Hamilton, *The Plantagenets*, s. 185.

²⁴ Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, s. 247.

²⁵ O’Brien, *When Adam Delved and Eve Span*, s. 35.

²⁶ Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İmge Kitabevi, Ankara, 2006, s. 443.

2 Haziran'da Kent'de Abel Ker isimli bir kişi liderliğinde bir isyancı grubu oluştu. Kayıtlarda bu isim hakkında başka bir malumat yer almamaktadır. Devamında 7 Haziran'da Maidstone ve Dartford kasabalarında isyan başladı. Bu kez liderliğe Wat Tyler geçmişti. Kayıtlarda ondan ilk kez bu olayla söz edilmektedir.²⁷ 8 Haziran'da Kent'te resmi dairelerdeki kayıtlar imha edildi ve Maidstone'daki hapisane boşaltıldı. Hatta başpiskoposun emriyle Nisan ayından beri hapiste tutulan John Ball da serbest kaldı.²⁸ Bu isyancılar Jacquerie isyanında²⁹ olduğu gibi örgütsüz ve de gezginci köylü çeteler değildi. Çünkü İngiliz isyancıların birçoğu Fransa'da savaşmış tecrübeli askerlerdi. Hatta liderlerinden Wat Tyler'ın da Fransa'da savaşmış olması çok yüksek ihtimaldi. Devamında Jack Straw Essex'den, Wat Tyler ve adamları ise Kent'ten Londra'ya yürümeye hazırlandılar. Küçük gruplar halinde ilerlemesini sürdüren isyancılar birleşerek devasa bir kalabalık olmaya başladılar.³⁰ İsyanın temelinde köylüler yatar, ama sonradan ücretli işçiler ve zanaatkârlar da müdahil oldu. Hatta alt seviye ruhban sınıfından bile zenginlerin bencilliğine ve kilise dünyasında yaygın olan ahlaksızlıklara başkaldırıları çıkmıştır.³¹

Tyler ana grubun başında 10 Haziran'da bir direnişle karşılaşmadan İngiltere'nin güneydoğusundaki Canterbury'ye girdi. Bu tarihten itibaren isyan şiddet eylemleri içermeye başladı. Öncelikle piskoposluk merkezini yağmaladılar ancak o sırada başpiskopos Sudbury Londra'daydı. Devamında vergi büroları, mahkeme kayıtları ve diğer evraklar sokaklarda biriktirilerek yakıldı.³² İlerlemesini sürdüren isyancılar 11 Haziran'da Londra'ya ulaştılar. Bu sırada sayıları 10.000'ni bulmuştu. Froissart bu rakamı altmış 1.000 olarak zikrederken Walsingham ve Anonim kroniği çok daha abartılı olarak 100.000'in üzerinde olduğunu bildirmektedir.³³ İsyancılar önceki gittikleri yerde yaptıkları gibi Londra'da da hapisaneleri boşalttı.³⁴ Başpiskopos Simon Sudbury'nin Lambeth sarayını yağmaladılar. Yaşanan kargaşadan korkan Kral II. Richard 12 Haziran'da Londra kulesine sığındı.³⁵

İsyancılar şehre iki koldan girdiler. Wat Tyler'ın başını çektiği Kentli grup Thames nehrini geçip 12 Haziran gecesi Blackheath, Southwark ve Lambeth'e ulaştı. John Ball 13 Haziran sabahı Blackheath'te "Âdem toprağı kazar, Havva yün eğirirken, beyefendi mi vardı?" meşhur kafiyeli özdeyişinin de yer aldığı konuşmasını yaptı. Essexlilerden oluşan grup ise Londra'nın kuzeyinden şehre girdiler ve Kentlilere katıldılar.³⁶ İsyancıların ilerlemesinden tedirgin olan Londra belediye başkanı William Walworth şehrin kapılarını kapatmak istedi ancak başta yoksullar olmak üzere isyancılara sempati duyan şehir halkı buna engel oldu. İsyancılar şehre girdikten sonra genel olarak üç bölgede toplandılar. Birincisi Londra'nın kuzeyinde yer alan Highbury, ikincisi daha doğuda yer alan Mile End ve üçüncüsü ise yine doğu tarafında bulunan Tower Hill idi.³⁷

13 Haziran'da isyancıların temsilcileri ile kral arasında Rotherhithe'de bir toplantı tertip edildi. Bir tekne ile toplantı yerine ulaşan Kral Richard kendi güvenliğinden kaygılandığı için karaya çıkmadı ve

²⁷ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 121; Charles Oman, *The Great Revolt of 1381*, Clarendon Press, Oxford, 1906, s. 34; Hamilton, *The Plantagenets*, s. 188.

²⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 41; O'Brien, *When Adam Delved and Eve Span*, s. 40.

²⁹ 1358'de Fransa'da köylülerin başlattığı bir isyandır. Yüzyıl Savaşları sırasında ülkenin kuzeyi savaş bölgesi olması hasebiyle aşırı bir şekilde yıpranmış ve köylüler oldukça zor durumda kalmışlardı. Buna tepki olarak ortaya çıkan isyan kısa sürede yayıldı. Sonrasında burjuva kesiminin de desteklediği isyan kısa süre sonra bastırılmıştır. Fransa'da köylüler için geleneksel olarak "jacques" şeklinde bahsedilmesinden dolayı bu isimle anılmaktadır. Bkz. Emmanuel Berl, *Attila'dan Timur'a Avrupa ve Asya*, Gülseren Devrim (çev.), Doğan Kitap, İstanbul, 1999, s. 215.

³⁰ Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 443; Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, s. 247.

³¹ Jacques Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, M. Timuçin Binder (çev.), İstanbul: Literatür Yay., 2008, s. 194.

³² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 39.

³³ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 122; Froissart, *The Chronicles*, s. 251.

³⁴ Hamilton, *The Plantagenets*, s. 185.

³⁵ Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, s. 248.

³⁶ Paul Freedman, "Rural Society", *The New Cambridge Medieval History Volume VI c.1300-1415*, Michael Jones (Edit.), Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 98-99.

³⁷ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 122.

toplantıyı iptal etti.³⁸ O zamana kadar isyan görece kansız geçmişti. Köylü ordusu Londra'ya giderken taşra ofislerini yağmalamış, toprak ve doğum belgelerini yakmış, şatoları kuşatmış ancak oturanlara saldırmaya kalkışmamışlardı.³⁹ Kralın kendileriyle görüşmemesi üzerine şiddet olayları iyice kontrolden çıktı ve şehir merkezine doğru ilerlediler. Burada Gauntlu John'un Savoy sarayını yağmaladılar. Walsingham'e göre bu saray o dönem için İngiltere'nin en güzel yapısıydı. Muhtemelen bunun tahrip edilmesinin simgesel bir anlamı da vardı. Bunu yaparken amaçları gasp değildi. Nitekim ele geçirdikleri altın ve gümüş eşyaları yanlarına almak yerine parçalayıp Thames nehrine attılar. Bundan başka Hospital şövalyelerine ait ve şehirdeki zenginlerin uğrak yeri olan Temple barı yaktılar. Burada çok sayıda kayıt bulunmaktaydı ki bu yangında söz konusu kayıtlar da imha edildi. Newgate hapisanesindeki mahkûmları serbest bıraktılar ve kayıtları yaktılar.⁴⁰ Tapınak Kilisesi'ne girdiler ve buradaki kitapları ve eski eşyaları yaktılar. Bu yakma işleri gelişi güzel bir tahribatın ötesinde serflik kayıtlarının yok edilmesine yönelik bir amaç taşımaktaydı. Bu sırada başta Felemenkler olmak üzere özellikle yabancıların da aralarında yer aldığı birçok kişi öldürüldü.⁴¹ Froissart, Tyler'ın bizzat kendisinin meşhur Felemenk tefeci Richard Lyons'ı öldürdüğünü iddia etmektedir. Çünkü Fransa'da bulunduğu zaman Richard Lyons'ın emrinde çalışmış ve bu sırada kendisine vurmuştu. Buna benzer şekilde Felemenklerin öldürülmesinin ardında iç ticaretteki rakiplerinin yer almış olması ihtimali çok yüksektir. Çünkü o dönem İngiltere ticari hayatında çok güçlü bir yere sahip olan Felemenk tüccarlar yerel tüccarlar tarafından tepkiyle karşılanmaktaydı. Nitekim birçok şahsi problem de bu kargaşa sırasında çözülmek istenmiştir.⁴²

Greenwich'te isyancılarla bir araya gelen Gauntlu John kralla görüşmeleri için bir randevu daha ayarladı.⁴³ 14 Haziran'da Kral Richard ve Wat Tyler'ın başında yer aldığı isyancı temsilcileri Mile End'de buluştular. İsyancılar burada serfliğin kaldırılması başta olmak üzere birçok talepte bulundular. Kral onların taleplerini kabul etti ve o ana dek işlemiş oldukları suçları da affettiğini bildirdi. Bunun üzerine birçok isyancı kraliyet kâtipleri tarafından aceleyle hazırlanmış olan özgürlük belgelerini de alarak köylerine döndü.⁴⁴ Buraya gelen isyancılar arasında Saint Albanslı başka bir isyancı grubu da vardı. Bunlar manastırla eskiye dayanan hesaplarını görmek için ortamı değerlendirmeye karar verip harekete geçmişlerdi. Kent sınırlarının yeniden belirlenmesi; otlakların, balıkçılık alanlarının, av yerlerinin serbest bırakılması, el değirmeni kurma yasağının kaldırılması, Manastır başrahibi Wallingford'lu Richard'ın, (1327-1335 arası başrahip)⁴⁵ babalarından zorla aldığı senetlerin kendilerine geri verilmesi en önemli talepleriydi. Bu taleplerini gerçekleştirmek için Tyler'e yaklaşmışlar ve onu desteklemişlerdi. Öyle ki planları arasında Manastır'ı yıkmak da vardı. Nitekim onlar da talepleri konusunda kraldan olumlu yanıt almışlardı.⁴⁶

Bu sırada Tower Hill'deki isyancı grup kontrolden çıkmış ve Londra kulesine girmişti. Buraya sığınmış olan birçok üst düzey görevli "hain" suçlamasıyla hemen oracıkta idam edildi. Bunlardan birincisi Başpiskopos Sudbury idi. Anlatılanlara göre Sudbury'nin boynunu vurmak için sekiz balta darbesi indirilmişti. İlk darbeler indirilirken Sudbury acı içinde serbest kalan elleriyle yarasını tutmaya çalışmaktaydı. Sudbury'nin çilesi öldükten sonra bile bitmedi. İsyancıardan korktukları için kimse onun cenazesini gömmeye cesaret edemedi. Hatta isyancılar onun kellesini alıp bir sığınağın üstüne

³⁸ Hamilton, *The Plantagenets*, s. 187.

³⁹ Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 443.

⁴⁰ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 123; Adam of Usk, *The Chronicle*, Second Edition, Edward Maunde Thompson (Edit.), Oxford University Press, London, 1904, s. 138.

⁴¹ Hamilton, *The Plantagenets*, s. 188.

⁴² Froissart, *The Chronicles*, s. 255.

⁴³ Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, s. 248.

⁴⁴ Froissart, *The Chronicles*, s. 257; Hamilton, *The Plantagenets*, s. 188.

⁴⁵ O dönem İngiltere'de değirmencilik faaliyetinden vergi alınması hasebiyle köylüler kendi değirmenlerini kendileri kurmaya çalışmaktaydılar ancak bu yasaktı. Nitekim Wallingford'lu Richard 1326'da köylülerin değirmen taşlarına el koyduktan sonra onları köylüleri aşağılamak pahasına manastıra döşetmiştir. Yarım yüzyıl önce aşağılanmış olduğu Saint Albanslılar şimdi ondan öç almak için manastırı basmışlar salona döşenmiş değirmen taşlarını söküp çıkardıktan sonra paramparça etmişler ve parçalarını, mahalle kilisesinde kutsanmış ekmeğin bölüştürürcesine, halka dağıtmışlardır. Bkz. Gimpel, *Ortaçağ'da Endüstri Devrimi*, s. 211.

⁴⁶ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 131-132.

yerleştirerek sokaklarda gezdirdiler. İkinci isim baş vergisinden sorumlu olan aynı zamanda da Fransisken tarikatı mensubu John Legge idi. İnfaz edilen üçüncü isimse hazinedar ve de Hospital şövalyeleri tarikatı üstadı Richard Hales'ti. Şüphesiz idamlar bunlarla sınırlı kalmadı ve birçok İngiliz ve Felemenk ileri gelenleri öldürüldü.⁴⁷ İyice pervasızlaşan isyancılar kraliçenin odasına girildiler. Walsingham onların kralın yatağında yattıklarını ve şakalaştıklarını anlatır. Hatta bu sırada birkaç kralın annesinden kendilerini öpmesini istediklerini nakleder.⁴⁸ Bütün bunlar yaşanırken Richard'ın kuzeni ve Gauntlu John'un oğlu ki aynı zamanda sonraki kral olacak olan Henry Bolingbroke (IV Henry) de kraliçenin odasındaydı. 14 Haziran akşamı Richard kuleye döndüğünde yaşanan felaketi ve şehrin muhtelif yerlerindeki yangınları görebiliyordu.⁴⁹ İsyancılar, borcundan dolayı hapis yatanların tutulduğu Fleet Hapishanesi'nin kapılarını açıp mahkûmları serbest bıraktı.⁵⁰

Hemen harekete geçilmesi gerektiği açıktı ancak bunu ne şekilde ve ne zaman yapacaklardı. Ertesi gün Richard isyancılarla buluşmadan önce Westminster manastırına gitti ve günah çıkartıp dua etti. Bu seferki toplantı yeri Londra'nın kuzey tarafında yer alan Smithfield idi. Burada Richard ve Wat Tyler yüz yüze görüşme kararı aldılar.⁵¹ Tyler taraftarlarını biraz geride bırakarak kralın olduğu yere gitti. Gitmeden evvel geride kalanlara, kendisi işaret verene kadar taşkınlık yapmamalarını, işaretiyle birlikte kral hariç herkesi öldürmelerini emretti.⁵²

Tyler konuşmasına krala karşı "kardeşim" diyerek başladı ve daha da artmış olan taleplerini sıraladı. Öncelikle III. Edward'ın hükümdarlığı sırasında, toprak sahiplerine, toprağı işleyen köylülere karşı daha fazla yetki vermek için çıkartılan yasaların iptalini istiyordu. İngiltere kilisesinin tüm servetine el konulacak ve bunlar halka dağıtılacak, bütün piskoposların rütbesi kaldırılacak ve bu unvanı sadece John Ball taşıyabilecekti. Serflik kaldırılacak herkes özgür ve eşit koşullara sahip olacak, bunlara paralel olarak İngiliz aristokrasisinin tüm rütbe ve unvanları da kaldırılacaktı. Bütün bu talepler Norman istilasından beri var olan feodal yapının tamamen ortadan kaldırılması anlamına gelmekteydi. Kral, Tyler'ın bütün saygısız tavırlarına ve aşırılıklarına rağmen isyancıların taleplerini kabul etti.⁵³

Bundan sonra yaşananlar hususunda dönem kaynaklarında çelişkili nakiller bulunmaktadır. Yaygın kanaate göre bu anlaşmayı kutlamak isteyen Tyler su veya bira istedi ve kralın huzurunda ağzında çalkalayarak içti. Bu süreçte belki spontane olarak belki de planlı bir şekilde konuşmalar tartışmaya ve itişip kakışmaya dönüştü. Orada hazır bulunanlardan birisi Tyler'a ülkedeki en büyük hırsız diye bağırırdı. Bunun üzerine Tyler bıçağını çıkararak o kişinin üzerine yürümek isterken Londra belediye başkanı William Walworth onun önünü kesti ve Tyler'ı tutuklamaya çalıştı. Tyler ise ona bıçakla saldırdı fakat William zırhlı olduğu için başarısız oldu. Bunun üzerine William Walworth, Tyler'a karşılık verirken onu boynundan yaralayarak ölümüne sebep oldu.⁵⁴ O an için büyük bir şok yaşandı ancak öte yandan bu olanlar kral ve yanındaki soyluları isyancılara karşı umutlandırmış ve de cesaretlendirmişti.⁵⁵

Tyler'ın ölümü isyancı köylüleri çileden çıkarmıştı. Birlikte hareket ederek sonuna kadar direnip liderlerinin intikamını alacaklarını ilan etiler. Artık iyice kontrolden çıkmaya başlamışlardı. Bunun üzerine II. Richard köylülere "Ben sizin kralınızım. Ne yapıyorsunuz? Kesinlikle kralınızı öldürmek istemezsiniz. Bir hainin ölümüne mi üzüleceksiniz? Sizin lideriniz de kralınız da benim. İsteklerinizi

⁴⁷ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 126-127; Adam of Usk, *The Chronicle*, s. 138; Froissart, *The Chronicles*, s. 256.

⁴⁸ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 125.

⁴⁹ Hamilton, *The Plantagenets*, s. 188; Timuçin, *Düşünce Tarihi I*, s. 391.

⁵⁰ O'Brien, *When Adam Delved and Eve Span*, s. 52; Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 443.

⁵¹ Hamilton, *The Plantagenets*, s. 188; Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, s. 248.

⁵² Froissart, *The Chronicles*, s. 260.

⁵³ Josef Fontana, *Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması*, Nurettin Elhüseyni (çev.), Afa Yayınları, İstanbul, 1995, s. 95.

⁵⁴ Froissart ise son darbeyi John Standish adında bir soylunun indirdiğini bildirir. Bkz. Froissart, *The Chronicles*, s. 260.

⁵⁵ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 129; Adam of Usk, *The Chronicle*, s. 139.

yerine getireceğim, beni izleyin” dedi. Akabinde onları olay yerinden uzaklaştırıp daha dağınık ve düzensiz bir şekilde şehrin merkezinde yer alan Clerkenwell’e götürdü. Böylece hem onları Londra’dan uzaklaştırmış hem de belediye başkanı William Walworth ve Bretonya dükü Robert Knolles’a adam toplamaları için zaman kazandırmış olacaktı. Nitekim de öyle oldu ve William Walworth Londra sokaklarında heyecanlı bir konuşma yaptı. “Ben sizin belediye başkanınızım. Kralımız tehlikede. Tanrıdan korkan herkes derhal ona yardım etmek için beni takip etsin. Beni sevmiyorsanız bile kralınıza sahip çıkın” dedi. Bu şekilde iyi silahlanmış yaklaşık 1.000 kişi toplamıştı. Aynı şekilde Robert Knolles da birçok adam toplamıştı. Akabinde bu adamlarla asilerin bulunduğu meydanı kuşatma altına aldılar. Durumun vahametini anlayan isyancılar silahlarını bırakarak dağılmaya başladılar. Buna rağmen Walsingham’e göre bu sırada 100-200 isyancı öldürüldü.⁵⁶ Bu arada rüzgârın tersine dönmesiyle zor durumda kalan Saint Albanslı ayaklanmacılar, başrahiple aralarını bulması için pahalı bir avukat tuttular. Dahası neden oldukları zararı karşılayacaklarına hatta söktükleri değirmen taşlarının yerine yenilerini döşeyeceklerine söz vermişlerdi.⁵⁷

İsyancılar dağılmış ancak bir yandan da kralın Smithfield’de kendilerine vermiş olduğu sözleri tutacağına inanmak istiyorlardı. Günler geçtikçe Kral Richard’ın sözünü tutmak gibi bir niyetinin olmadığı anlaşılacaktı. Nitekim Mile End ve Smithfield’de verdiği bütün sözleri kaldırdığını ilan etti.⁵⁸ Ayaklanmalar yeniden başladı ama o zamana kadar İngiliz ordusu toparlanmış ve asilere yönelik karşı cezalandırılmalara geçmişti.⁵⁹

Londra kontrol altına alınmış ancak Essex ve Kent’e tam anlamıyla hâkim olunamamıştı. Bunun için bizzat kralın komutasındaki bir ordu yola çıktı ve 22 Haziran’da Essex’te Waltham’a ulaştı. Walsingham asker sayısı hakkında yine 40.000⁶⁰ gibi abartılı bir rakam vermektedir fakat diğer kaynaklara göre bu sayı 2000 civarındaydı. Richard bir misilleme saldırısına hazırlanırken köylülerden bir heyet kralın huzuruna çıktı. Walsingham’in dediğine göre, canlarını bile kaybetme ihtimali mevcutken şaşılacak bir şekilde kralın vaatlerini yerine getirmesini talep ettiler. Yani serfliğin sona erdirilmesi ve lordlarla eşit konumda olmak. Yine Walsingham’in dediğine göre bu cesareten şaşkına dönen Richard onlara şöyle yanıt verdi:

“Siz karada ve denizde yaşamayı hak etmeyen zavallı insanlar! Elçilik hakkına uymaya karar vermemiş olsaydım sizi en kötü şekilde öldürerek cezalandırmış olacağıma şüpheniz olmasın. Bu yüzden şimdi size söyleyeceğim mesajları birlikte olduğunuz asilere doğru bir şekilde aktarırsanız hayatınızı bağışlayacağım. Siz köylüydünüz, köylü kalacaksınız. Önceki gibi değil, karşılaştırılamayacak kadar daha kötü koşullarda yaşayacaksınız. Tanrı’nın inayetiyle hayatta olduğumuz müddetçe, bu krallığa hükmettiğimiz sürece, aklımızı, gücümüzü ve varlıklarımızı sizi bu rezil koşullarda tutmaya çalışacağız. Böylece şimdi ve gelecekte insanların sizlere lanet okumalarını ve kendilerinin de benzer suçları işlemekten çekinmeleri için sefaletinizi görmelerini sağlayacağız.”⁶¹

Elçiler mesajlarını götürmüşlerdi. Halk teslim olmuşsa da kralın şövalyelerden oluşan askerleri o sırada muhtelif noktalarda 500 kadar isyancı köylüyü öldürdü. Ayrıca onlara ait birçok ata el koydular.⁶²

Bu sırada Kentliler tekrar bir araya gelip isyan etmeye hazırlanmaktaydılar. Richard bu duruma o kadar sinirlenmişti ki bu kez sorunu kökten çözmek için bölgedeki Jütleri⁶³ ve önde gelen birçok

⁵⁶ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 130; Froissart, *The Chronicles*, s. 260.

⁵⁷ Gimpel, *Ortaçağ’da Endüstri Devrimi*, s. 212.

⁵⁸ Hamilton, *The Plantagenets*, s. 189.

⁵⁹ Adam of Usk, *The Chronicle*, s. 139.

⁶⁰ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 150.

⁶¹ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 153.

⁶² Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 154.

⁶³ V. yüzyılda Jütland’dan gelmiş olan bir Cermen kavmidir. Britanya’da daha ziyade Kent kontluğuna yerleşmişlerdir. Aynı dönemde gelmiş olan diğer Cermen kavimlerinden Saksonlar Wessex ve Sussex’e,

Kentliyi başka bir yere sürmeye karar verdi. Araya giren bazı ileri gelenler sayesinde bu fikrinden vazgeçti. Buna rağmen büyük bir takibat başlatılmadan da geri durmadı. Londra belediye başkanı William Walworth'e şimdi yargılama yetkisi de verilmişti. O, bu geniş yetkileriyle birlikte sadece Londra'daki failler değil Kent, Essex, Sussex, Norfolk ve Suffolk başta olmak üzere birçok yerdeki isyancılar için takibat başlattı.⁶⁴ John Ball başta olmak üzere isyanın liderliğini yapanlar hariç af çıkarılmıştı.⁶⁵ Bu süreçte Jack Straw, John Kirkby, Alan Threder ve John Starling idam edildiler. John Starling başpiskopos Sudbury'nin kellesini uçurmakla övünmekteydi ki kendisi de aynı akıbeti yaşadı.⁶⁶ XIV. yüzyılda yaşamış olan Galler kökenli hukukçu ve kronik yazarı Adam Usk, "Kral ve lordlar onları izlediler. Kimisini atların arkasında sürüklediler, kimisini kılıçtan geçirdiler, kimilerini darağacında astılar, kimini dörde böldüler. Böylece onlardan binlercesini öldürdüler." diye yazmıştı.⁶⁷

Bu süreçte Robert Knolles, kırsal kesimde kaçmaya çalışan John Ball'ı yakaladı ve onu Coventry'ye getirdi. Bir süre burada tutulduktan sonra Saint Albans'e götürdüler.⁶⁸ Saint Albans'de Robert Tresilian başkanlığında formaliteden bir mahkemeye çıkarıldı ve devamında hakkında idam hükmü verildi. Bu idamın yerine getirilmesi XIII. ve XIV. yüzyılda sıkça uygulanan son derece acımasız bir yöntemle yerine getirilecekti. John Ball önce sokakta halkın göreceği bir yol üzerinde sürüklendi. Sonrasında şehir meydanında asılı tutuldu ve 15 Temmuz'da kafası koparılıp, iç organları çıkarıldı. Son olarak da dört parçaya ayrıldı. Bu infaz şekli John Ball ile sınırlı değildi. Onun yakın adamlarından William Grindecobbe, William Cadington ve Berber John'un aralarında bulunduğu on beş kadar çete lideri de aynı şekilde infaz edildi.⁶⁹ Bu süreçte Kral Richard isyancıların cesetlerinin olabildiğince asılı kalmasını emretti. Tabi ki bundaki amaç krala karşı gelecek olanlara korku salmaktır.⁷⁰ İdamlar ve tutuklamalar Ağustos ayına kadar sürdü. Kasımda ise kral parlamentodan bir genel af çıkarttı.⁷¹

Bu arada sözü edilen takibat ve cezalandırma sürecinde Lollardlar da paylarına düşeni almışlardı. Ayaklanmaya katılanları açıkça kınamalarına karşın köylüleri, ormanlar ve derebeylerin av koruları üzerindeki mülkiyet haklarını tanımamaya teşvik eden düşünceleri yaydıkları için suçlanmaktaydılar. Lollardlar artık toplumsal düzenin düşmanları olarak damgalandılar.⁷²

Sonuç

Bu isyanın görünen sebebi, kırk yıldır aralıklarla devam eden Yüzyıl Savaşları'nın maliyetini hükümetin karşılayamaması üzerine bunu halka yansıtmak istenmesidir. Olayın arkasındaki asıl etken aristokrat sınıfın parlamentoyu da yanına alarak sürekli bir şekilde köylülerin haklarını kısıtlamaya çalışmasıdır. Bunun içindir ki isyanın ilk kıvılcımı vergi memurlarına direnişle başlamış fakat devamında aristokrasinin halkın üzerinde kurduğu hâkimiyetin kaldırılmasını amaç edinmiştir. Unutmamak gerekir ki isyan krala karşı değil feodal düzene karşıydı. Nitekim Wat Tyler krala zarar gelmemesi için yanındakilere ayrıca uyarılarda bulunmuştu. Bakıldığında sonuç itibariyle isyanın başarısız olduğu söylenebilir. Lakin bu olay İngiliz toplumunda sınıfsal ayrımcılığın kalkması yolunda önemli bir adım olmuştur.

Angıllar ise Doğu Anglia, Mercia ve Northumbria'ya yerleşmişlerdi. Bkz. A. P. Stone, *History of England*, Thompson and Brown Company, Boston, 1883, s. 12.-14.

⁶⁴ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 150-151.

⁶⁵ Vitolo, "Köylü İsyanları", s. 85; Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 194.

⁶⁶ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 150-151.

⁶⁷ Adam of Usk, *The Chronicle*, s. 139.

⁶⁸ Gimpel, *Ortaçağ'da Endüstri Devrimi*, s. 212.

⁶⁹ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 163-164; Bu idam şekliyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Halil Yavaş, *Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Krala Karşı İşlenen Suçlar İçin Uygulanan Bir İdam Şekli*, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 19, Eylül 2019, s. 144.

⁷⁰ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 166.

⁷¹ Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, s. 248.

⁷² Fontana, *Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması*, s. 96.

Rönesans ile birlikte artan özgürlükçü ve eşitlikçi görüşlerin de etkisiyle teorik altyapısı oluşan bu isyanın zamanının çok ötesinde talepleri vardı. Nitekim olayların tanığı olan dönemin yazar ve kronikçileri ya bu isyanı aşırı bir şekilde tenkit etmişler veya görmezden gelmişlerdi. Örneğin dönemin önemli edebiyatçılarından Geoffrey Chaucer ve William Shakespeare konuya eserlerinde yer vermemişlerdi. Dahası XIX. yüzyıla kadar bu olayla ilgili kayda değer olumlu bir yaklaşım olmamıştır.⁷³

Kaynakça

Adam of Usk, *The Chronicle*, Second Edition, Edward Maunde Thompson (Edit.), Oxford University Press, London, 1904.

Allmand, Christopher, *The Hundred Years War*, Cambridge University Press, Cambridge, 1988.

Barket, Juliet, *England Arise*, Little, Brown Book Group, London, 2014.

Bauer, Susan Wise, *Rönesans Dünyası*, Mehmet Moralı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014.

Berl, Emmanuel, *Attila'dan Timur'a Avrupa ve Asya*, Gülseren Devrim (çev.), Doğan Kitap, İstanbul, 1999.

Çetin Ünal, Banu, “Avrupa'nın Felaketler Yüzyılında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2019, ss. 80-94.

Davies, Norman, *Avrupa Tarihi*, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

Esgin, Mehmet, *Hristiyanlıkta Engizisyon Mahkemeleri*, Basılmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1998.

Fontana, Josef, *Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması*, Nurettin Elhüseyni (çev.), Afa Yayınları, İstanbul, 1995.

Freedman, Paul, “Rural Society”, *The New Cambridge Medieval History Volume VI c.1300-1415*, Michael Jones (Edit.), Cambridge University Press, Cambridge, 2008, pp. 82-101.

Froissart, *The Chronicles*, John Bouchier & Lord Berners (Trans.), Macmillan and Co., London, 1904.

Gimpel, Jean, *Ortaçağda Endüstri Devrimi*, 6. Baskı, TÜBİTAK, Ankara, 2004.

Gümüş, Tarık Tolga, “Erken İngiliz Reformasyonu ve Lollard Hareketi”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 12, sayı XXXIX, Nisan 2019, ss.528-551.

Hamilton, J. S., *The Plantagenets*, Continuum, London, 2010.

Kahveci, Kutsi, “Ortaçağın Kültürel Bunalım Döneminde Mistik Bir Düşünür”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 55, Aralık 2015, ss. 77-90.

Le Goff, Jacques, *Avrupa'nın Doğuşu*, M. Timuçin Binder (çev.), İstanbul: Literatür Yay., 2008.

Martin, Sean, *Katharlar*, Barış Baysal (çev.), Kalkedon yay. İstanbul, 2009.

O'Brien, Mark, *When Adam Delved and Eve Span*, Bookmarks Publications, London, 2016.

Oman, Charles, *The Great Revolt of 1381*, Clarendon Press, Oxford, 1906.

Parker, Geoffrey, *Cambridge Savaş Tarihi*, Füsün Tayanç ve Tunç Tayanç çev.), İş Bankası Yay., İstanbul, 2014.

Seignobos, Charles, *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, Samih Tiryakioğlu (çev), Varlık Yayınları, İstanbul 1960.

Stone, A. P., *History of England*, Thompson and Brown Company, Boston, 1883.

Teevelyans, Geoege Macaulay, *England in the Age of Wycliffie*, Longmans, Green, And Co., London, 1899.

Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, David Preest (Trans.), The Boydell Press, Woodbridge, 2005.

Timuçin, Afşar, *Düşünce Tarihi I*, 7. Baskı, Bulut Yayınları, İstanbul, 2010.

⁷³ Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 443.

Vitolo, Giovanni, “Köylü İsyancıları”, *Ortaçağ 3 Şatolar, Tüccarlar, Şairler*, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), Alfa, İstanbul, 2010, ss. 83-86.

Wagner, John A., *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, Greenwood Press, London, 2006.

Yavaş, Halil, *Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Krala Karşı İşlenen Suçlar İçin Uygulanan Bir İdam Şekli*, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7, Sayı. 19, Eylül 2019, ss. 139-147.